

Jedna tvář moderní psychologie.

Praha 10. března.

Spis Ferdinanda Kratiny „Úvod do celostní a tvarové psychologie“, který vydalo Dědictví Komenského (1935, str. 144), podává jasně a přehledně základní rysy t. zv. psychologie celků a struktur i její aplikace na vychovatelství a psychotechniku.

Tento směr moderní psychologie je nejbližší asociální psychologii a je jejím doplňkem. Vytyká starší psychologii hlavně, že kladla představy jednu po druhé jako se kladou předměty ve vnějším světě vedle sebe, tedy mechanicky. Nová teorie zdůrazňuje, že představy se sdružují a v těchto sdruženích vybavují ne proto, že platí asociální zákony, nýbrž proto, že představy do vědomí vstupující tvoří celek, mající určitý tvar. Celek se tvoří jen z představ, které mají nějakou souvislost, ať už myšlenkovou nebo prostorovou. Faktory, které působí při sdružování, jsou „celistvost“, „tvarovnost“, „záměrnost“, při myšlení zvláště „osobní přesvědčenost“ a „smysl“. Podnětem k tomuto učení dal již v r. 1890 Chr. v. Ehrenfels, který ve spise „Über Gestaltqualitäten“ upozornil na známý zjev, že geometrický obraz roztává tímž celkem, i když se rozličně otočí a že melodie i po transponování roztává touž melodií, ačkoli jejich prostorové, resp. fyzikální podmínky jsou po změně jiné než předtím. To se stává tím, že tvoří obě celek, který slučuje prvky podle určitého tvaru, struktury.

Kdo prošel několika psychologickými teoriemi v posledních letech — hlavní z nich byly mechanistická psychologie, freudismus a behaviorismus — snadno vidí na této nové psychologii vlivy jejich; nedá se také snadno přesvědčit, že to je psychologie jediná možná. Především bod, z něhož celostní psychologie začala bourat psychologii asociální, není tak pevný, jak se tvrdí: totiž starší psychologie již dávno nekladla jen mechanicky počítky jako fyzikální veličiny, nýbrž podle určitého plánu, pro který ovšem jména neměla. Došla však k pěkným výsledkům zvl. v psychologii myšlení, kde již znala intence, podle nich se spojuje subjekt s predikátem. Nové psychologii přísluší zásluha, že vyzdvihla pojem smyslu, osobní přesvědčenosti při tvoření soudu — Po druhé je nutno přiznat, že již před touto teorií bylo prakticky zapřízveno t. zv. celostní uzpůsobení práce průmyslové, t. j. stanoveny takové pracovní podmínky, které by umožňovaly strukturální, optimálně utvářené pracovní pohyby, zaručující stálost (podle nového označení „záměrnost“) výkonu. Bylo známo dávno, že práce, která vyhoví rytmu pracujícího člověka a přihlíží k jeho tělesným zvláštnostem (na př. k jeho velikosti), se daří daleko lépe, než která těmito podmínkami nevyhovuje. V nové teorii je tomu dáno nové pojmenování a nový výklad ve smyslu této teorie. — Vedle práce mechanické je potřeba analyzovat práci tvořivou. I tu zdůrazňuje nová teorie celistvost, záměrnost, smysl této práce jako hlavní faktory, podle nichž se tu pracuje. Jenže tu, zdá se, je kámen úrazu. Je bez sporu, že práce, která

tvoří celek, je lepší, vyšší a méně namáhavá než práce, od které se odbíhá k práci jiné. To platí o všech druhích práce, ale má to své meze zvláště v práci myšlenkové. Neboť daleko víc unavuje soustavná myšlenková práce, kde se musí počítat stále s celkem, odvozovat důsledky a kontrolovat je smyslovou i jinou zkušeností, než práce, kde se odbíhá. James právem odsuzuje práci takovou jako duševní lenost. Celostní psychologie předpokládá, že lidé mají v sobě dávku tvořivosti, že chtějí započatou práci stále konat, aby tvořila celek co možno stálý. Ale tuto anahu lze vysvětlit již připomenutou leností, která nerada přepřahuje do jiných oblastí, pak tělesným rytmem. Člověk je v mnohých svých činnostech strojovým organismem, bez určité míry konservativnosti by se stroj opotřeboval; vyšší funkce musí konat jen občasně, prokládá je funkcemi nižšími.

Psychologie tato přinesla mnohé obohacení zvláště v teorii vjemů, vybavování představ a teorii soudů, kde podává vysvětlení jiné, než ostatní psychologie, a to bez použití hypotézy o fyziologickém doprovodu. Je to psychologie spekulativní, používá ne dost odůvodněných činitelů strukturálních; je tu mnoho náběhů k nové metafysice. Pro tento spekulativní ráz nebude mít asi velikého vlivu na širší uznání a rozšíření, je k tomu příliš teoretická. Jak jinak hluboko řála do svědomí na př. teorie Freudova! Ta ovšem poukázala na vliv podvědomých představ a měla oporu v medicíně. Měla také zákony, podobné jako asociální psychologie; nová teorie však přes pokusy a náznaky pravidelnosti zákonů ještě nemá.

Knihla má sloužit asi jako pokus o úvod do psychologie podle zásad nové psychologie. Proto je tu i obecný úvod o metodách a předmětu psychologie a jsou tu i aplikace nové psychologie na praxi. Ale nezdá se, že by tento pokus o výklad zjevů — za předpokladu, že Kratina, jistě vážný pracovník v psychologii, podal vyčerpávající obraz nového směru — mohl postačit na celý systém psychologie; není tu dosti průkaznosti, že by bylo lze ověřit všechna její tvrzení. A. Dratková.

☐ Udělení ceny z Fondu dr. T. G. Masaryka. Podle usnesení Vědecké rady Masarykovy akademie práce byla udělena cena 10.000 Kč z Fondu dr. T. G. Masaryka Ing. dr. J. Tichému, technickému úředníku Ústředních elektráren v Ervonicích, za práci, podanou pod heslem „Severočeský hnědouhelný benzin“.

☐ Literární odbor Umělecké besedy konal minulý týden výroční valnou hromadu, na které byl na přání obdobi zvolen tento výbor: předsedou Hanuš Jelínek, jednatelem Štěpán Jeřáb, pokladníkem Arnošt Vanáček, členy výboru Jan Čarek, Edouk Kalista, Hugo Kostarčík, Fr. Kropáč, Rud. Medek a Karel Sedma, náhradníky Frant. Skácelík, Ant. Veselý a Jan Weis. Revisory Pavel Ferman, Rud. J. Mačů, spolkovou revizi Lumírů. Hl. časopisní redakce. Koncem t. r. vydá Literár. odbor s Krubem českých spis. čal. svazek knihovny „Besedy Krubu“, básně F. Kropáče „Bůž květ“.